

csolatban vallási felfogásukról. Rendkívül érdekesek azok a következtetések, amelyek a kereskedelemnek más tájak felé vezető útjait kijelölik, de méginkább azok, amelyekben az egyes kultúrák jellegét a főfoglalkozás szempontjából vizsgálják. Beszélhetünk kimondottan pásztorokodó (Körös kultúra) és főjellemvonásaival földművelő (Tiszai kultúra) kultúrákról. Bezárja ennek a fejezetnek lebilincselő anyagát a kor emberének munkamegosztásáról és ezzel együtt bizonyos társadalmi tagozódottságáról szóló, továbbá e kultúrák hordozóira (thrakok) vonatkozó fejtegetések.

Az elmondottak tudományos igazolása történik a III. és IV. fejezetben, ahol részben a megyének valamennyi őskori lelőhelyét és a rájuk vonatkozó ismertetéseket, részben pedig a kor problémáival foglalkozó legfontosabb tudományos irodalmat találja az érdeklődő; (a Békés vármegyére vonatkozó irodalmat a Gyulai Dolgozatok 2. száma közli). A munkának ezt a részét egészítik ki a csatolt képes táblák. Mindent egybefoglalva azt mondhatjuk, hogy a munka szakszempontról hézagpótló és emellett megjelenésétől tudományunk népszerűsítésében is jelentős eredményeket várhatunk.

PÁRDUCZ MIHÁLY

Hóman Bálint: Magyar sors — magyar hivatás. Mult és jövő. Budapest, 1942. Athenaeum kiadása. 8-ad r. 307 l.

Hóman Bálint, a történetíró, a magyar mult szintézisét alkotta meg. Mint nemzetének történetírója, bemutatta azokat a szellemi és erkölcsi, politikai és gazdasági erőket, amelyek a magyarságot a népvándorlás hullámaiból kiemelték, s nemzeté kristályosítva egy

ezredév küzdelmei között Nyugat és Kelet határán fennmaradását biztosították. A politikus Hóman Bálint a történelem tanúságait leszűrve a multból a jelenre és a jövőre következtetett. Ezer éves multunk szilárd alapjaira akarja a jövőt felépíteni, mert a történetírónak nemes hagyományokat és nagy, szilárd összefüggéseket kutató szemléletével a magyarság jövőjének zálogát multjában leli.

Az időszerű kérdések és a jövő iránt való érdeklődés Hóman Bálintban egyszerre indul el a multunk módszeres történelmi kutatásával. Nem tartozott soha sem az elefántcsont toronyba zárkózó tudósok közé, akik tudományuk korlátai mögé visszahúzódva, nem vesznek tudomást a jelenről, nem keresnek azzal kapcsolatot. Hóman Bálint a mélyen szántó nemzeti történetíró szemléletével mindig az egész magyar életet látta maga előtt. Egy, a *Budapesti Szemlében* 1920-ban megjelent, tehát még az összeomlás és a forradalmak és ellenforradalmak közvetlen hatása alatt írt tanulmányában, már mindenre kiterjedő kultúrpolitikai programot adott. Nemzeti multunk tiszteletén, magyarságunk megbecsülésén, lan-kadatlan munkán, s az ifjúság szeretetén épült fel ez a program, amelyet megjelenésekor talán kevesen vettek észre. Pedig ez a kulcs, ez a kiindulási alap a miniszter Hóman Bálint politikai cselekvéseinek megértéséhez.

A miniszternek tíz esztendő munkája során elég alkalma volt programjáról, tudós és kultúrpolitikai szemléletéről nyilatkozni. Ezekből a megnyilatkozásokból gyűjtött most össze egy kötetre valót. Vallomástétel ez, tíz esztendő miniszterség után, művelődéspolitikájának európai látóköri magyarságáról, nagy nemzetneve-

lő feladatoknak alázatos munkával végzett szolgálatáról. Ember, tudós és politikus szintézise e könyv.

A modern magyar kultúrpolitika alapjait a XIX. század nagy állambölcseleje Eötvös József, rakta le. Utódai közül Trefort Ágoston, Wlassics Gyula, Berzeviczy Albert, Klebelsberg Kuno és Hóman Bálint építették tovább nagylendülettel a magyar kultúra hatalmas művét. Alkotásaik a történelmi hagyományok folytonosságával a jövő felépítését biztosították. Nem kétséges, hogy ezeken az alapokon kell felépülnie a magyar művelődésnek a jövőben is a nagy elődökhöz méltó utódok munkája nyomán.

TÓTH LÁSZLÓ

Hermann Egyed: A vallásos ember a barokk korban. Budapest, 1942, 8-ad r. 34 l.

Magyarország XVIII. századi egyháztörténetének magas és tárgyilagos szempontok szerint való áttekintése Hermann Egyednek ez a tanulmánya. A katolikus egyház számára a XVIII. század az újjáépítés munkáját jelentette. A katolikus restauráció eredményeit ekkor viszi át az egyház az életbe; a nagyszabású templomépítések, kolostoralapítások a külső kifejezői a barokk korbeli katolicizmus belső erejének. A török hódoltság alól felszabadult területeken pedig a teljes újrakezdés munkája volt a XVIII. század. A század második felében már erősen érezteti hatását a felvilágosodás, amelynek terjedését Bécs franciás műveltségén kívül a fejedelmi abszolútizmus segítette elő a leghatékonyabban. A protestáns egyházak, a katolikus restauráció által elszenvetett veszteségeiket szellemi életük elmé-

lyítésével, vallási kultúrájuk emelésével igyekeztek pótolni. A fejedelmi abszolútizmus korlátlan érvényesülése II. József idejében a vallásszabadság jelentős tényezőit biztosította számukra. Német és németalföldi iskoláztatásuk révén a felvilágosodás német eszmevilága hódította meg a magyar protestantizmust. Kiváltképpen politikai okok vezették a bécsi kormányserveket a magyarországi keleti ritusú népességgel szemben. Bécs, különösen Kollonich Lipót kormányzata alatt, örömmel látta volna, ha ezek a Rómával való unió révén is közelebb jutottak volna a Habsburg-birodalom katolikus eszményeihez. De az uniót csak a ruthének között sikerült teljesen keresztül vinni. Az erdélyi románok már vallási megoszolásban maradtak, a délvidéki szerbek pedig a letelepedésük alkalmával nyert kiváltságok birtokában mereven elzárkóztak az unió elől. Már a XVIII. század közepe táján Moszkva felé kerestek tájékozódást. A bécsi politikát a nemzetiségek számára megadott vallási kiváltságoknál kétségtelesenül magyarelleses szándékok is vezették. Viszont ezzel meg is vetették a délszláv-illir politika szellemi alapjait.

Hermann Egyed tanulmánya, egy fejezet a *Magyar Művelődéstörténetből*, tárgyilagos értékelése a barokk Magyarország egyházpolitikájának és a keresztény egyházak belső életének.

TÓTH LÁSZLÓ

Márai Sándor: Röpirat a nemzetnevelés ügyében. Révai, Budapest, 1942. 112 lap.

Az utóbbi időben nemzetnevelésünkről megjelent írások és hozzászólások között minden egyoldalúsága és fogyatékosága mel-